

Handläggare
Julia Böhler
Telefon: 08-50802045

Till
Järva stadsdelsnämnd
2024-09-26

Stockholms stads program för de mänskliga rättigheterna

Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

1. Järva stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har skickat ut handlingar för *Stockholms stads program för de mänskliga rättigheterna* till Järva stadsdelsnämnd för yttrande. Stockholms stad har sedan 2018 haft flera olika styrdokument för att säkerställa de mänskliga rättigheterna. I det nya programförslaget samlar staden arbetet i ett och samma program. Syftet med programmet är att ge vägledning för stadens samtliga nämnder och bolagsstyrelser i arbetet med att säkerställa de mänskliga rättigheterna. Förvaltningen ställer sig överlag positiv till programförslaget och ambitionen att samla det rättighetsbaserade arbetet. Förvaltningen anser samtidigt att ansvarsfördelning avseende att omsätta programmet till handling, liksom vilka prioriteringar och åtgärder som ska bidra till förverkligandet av programmets mål, bör förtydligas.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har skickat ut handlingar för *Stockholms stads program för de mänskliga rättigheterna* till Järva stadsdelsnämnd för yttrande. Stockholms stad har sedan 2018 haft flera olika styrdokument för att säkerställa de mänskliga rättigheterna. Stadsledningskontorets bedömning är att dessa bidragit till att staden har flyttat fram positionerna och utvecklat rättighetsbaserade arbetssätt men att arbetet samtidigt till viss del har varit fragmentiserat och genomförts i stuprör. I det nya programförslaget samlar staden arbetet i ett och samma program. Det görs mot bakgrund av att de mänskliga rättigheterna är ömsesidigt samverkande och odelbara. Det betyder att rättigheterna utgör delar

av samma helhet och att ingen enskild rättighet kan anses vara viktigare än någon annan. Till MR-programmet kommer ett antal handlingsplaner tas fram.

Det nya programmet kommer att ersätta följande styrdokument:

- Program för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck 2018-2022
- Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022
- Program för ett jämställt Stockholm 2018-2022
- Strategi för romsk inkludering 2018-2022

Stockholms stads riktlinjer för arbetet med nationella minoriteters rättigheter (KS 2018/000069) är lagstadgade och kommer att gälla till dess att en ny handlingsplan för nationella minoriteters rättigheter antagits.

Ärendet

Om programmet

Syftet med MR-programmet är att ge vägledning för stadens samtliga nämnder och bolagsstyrelser i arbetet med att säkerställa de mänskliga rättigheterna. De mänskliga rättigheterna slår fast att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Utifrån internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och sitt demokratiska uppdrag ska kommuner säkerställa att alla människor får lika tillgång till sina rättigheter samt likvärdig service och bemötande. Målet med programmet är att *Stockholms stad är en öppen, jämlik och jämställd stad, fri från alla former av diskriminering och rasism.*

Förutom att ge vägledning för ett rättighetsbaserat arbetssätt ska MR-programmet fungera som ett paraply för ett antal tillhörande handlingsplaner som kommer tas fram för arbetet med följande områden:

- Att motverka rasism
- Barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad
- De nationella minoriteternas rättigheter
- Ett jämställt Stockholm
- Lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck (hbtqi)
- Romsk inkludering

Handlingsplanerna syftar till att synliggöra och arbeta utifrån kunskapen om att individer och grupper har olika levnadsvillkor och möjligheter. Det nya förslaget till MR-program innehåller vidare tre fokusområden. MR-programmet och de tillhörande

handlingsplanerna ska bidra till ett intensifierat arbete inom de tre områdena ”kunskap och information”, ”välfärd och service” och ”delaktighet och inflytande”. Det här innebär att samtliga nämnder och bolagsstyrelser systematiskt ska öka sin kunskap, förbättra informationen och bemötandet samt stärka stockholmarnas delaktighet och inflytande. Stadens MR-arbete ska vidare vara inkluderande, normkritiskt och ha ett intersektionellt perspektiv.

I det nya förslaget kopplas arbetet för att uppnå målet med programmet och handlingsplanerna samman med stadens demokratiarbete och arbetet med att uppnå FN:s globala hållbarhetsmål i Agenda 2030 med fokus på principen Lämna ingen utanför.

Avgränsningar

I programförslaget anges att MR-programmet avgränsas i relation till andra program så som

- Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning,
- Stockholms stads program mot våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål samt sexuellt våld oberoende relation,
- Handlingsplan för en äldrevänlig stad
- Stockholms stads kvalitetsprogram

Mänskliga rättigheter bör enligt programförslaget vara en del av implementeringen av ovanstående program.

Genomförande och uppföljning

Enligt programförslaget ska arbetet med mänskliga rättigheter vara systematiskt och sammanhållet. Det ska utgå från stadens ordinarie ledningssystem och processer samt kunskap om stockholmarnas levnadsvillkor och tillgång till de mänskliga rättigheterna. Nämnder och bolagsstyrelser ska i samband med verksamhetsplaneringen utgå från att arbetet med de mänskliga rättigheterna är tvärssektoriellt och handlar om att göra skillnad i människors vardag.

I programförslaget finns vidare en modell/trappa som beskriver olika steg i arbetet med att säkerställa de mänskliga rättigheterna. Modellen pekar ut viktiga delar i arbetet så som kompetenshöjande insatser, att MR-perspektivet finns med i övriga rutiner och styrdokument, att kartläggningar och analyser (t.ex. jämställdhetsanalyser eller barnkonsekvensanalyser) genomförs och används för att utveckla verksamheten, att verksamheten möjliggör delaktighet och inflytande för sin målgrupp, att arbetet

systematiseras och att det sker en sammanhållen uppföljning av arbetet.

I samband med ordinarie uppföljningsprocesser ska nämnder och bolag synliggöra resultat och utmaningar i arbetet med de mänskliga rättigheterna och jämlika livsvillkor för alla stockholmare med särskilt fokus på: att förebygga och motverka diskriminering och rasism, tillgodose barnets rättigheter, hbtqi-personers rättigheter, jämställdhet, nationella minoriteters rättigheter, äldre personers rättigheter och rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

I programförslaget anges vidare att kommunstyrelsen ansvarar för övergripande samordning, uppföljning och, vid behov, att tydliggöra stadens riktning och prioriteringar i arbetet med de mänskliga rättigheterna. Stadsledningskontoret kommer vartannat år att göra en bedömning av stadens arbete som helhet. Bedömningen sammanställs i en rapport som lämnas till kommunfullmäktige.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom administrativa avdelningen.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Ansvar och genomförande

Förvaltningen ser positivt på det nya förslaget till MR-program och dess ambition att samla och hålla ihop det rättighetsbaserade arbetet samtidigt som det genom handlingsplanerna synliggör och förespråkar ett arbete som utgår från kunskapen om att individer och grupper har olika levnadsvillkor och förutsättningar. Med utgångspunkt i ambitionen att samla rättighetsarbetet anser förvaltningen samtidigt att det i programmet tydligare skulle kunna framgå eller resoneras kring *hur* arbetet för att minska stuprören mellan de olika perspektiven kan eller ska gå till i praktiken, dels avseende arbetet med handlingsplanerna, dels i relation till de program som angränsar till MR-programmet men även rent organisatoriskt.

Enligt programförslaget ansvarar alla nämnder och bolagsstyrelser och alla medarbetare och förtroendevalda för att tillgodose alla invånares rättigheter. Förvaltningen anser att MR-programmet i jämförelse med andra program (till exempel stadens miljöprogram) skulle kunna utveckla beskrivningen av genomförandeansvar. Genom att, som i nuvarande förslag, fördela ansvaret på alla försvåras möjligheten till överblick i arbetet, vilket i sin tur gör det svårare att ta fram konkreta åtgärder och fördjupa arbetet. Programmet ger vidare lite styrning avseende hur MR-arbetet ska

organiseras i staden. Förvaltningen föreslår till exempel att staden undersöker möjligheten att införa lokala samordnarfunktioner för MR-arbetet med specialistkompetens. Det finns sedan ett par år tillbaka uttalat i budget att det ska finnas lokala miljö- och klimatsamordnare men ingen motsvarighet avseende MR-arbetet. Det bör därtill förtydligas vad som är prioriterat i stadens MR-arbete inte minst med tanke på målet om jämlika livsvillkor för alla stockholmare. Förutom vilka grupper och maktordningar som stadens MR-arbete ska fokusera på bör både MR-programmet och kommande handlingsplaner tydliggöra vilka insatser som ska prioriteras och vilken eller vilka nämnder/förvaltningar och/eller verksamheter som har huvudansvar för genomförandet. Med nuvarande upplägg läggs mycket på enskilda medarbetare, verksamheter och/eller förvaltningar att tolka och prioritera i arbetet.

Förvaltningen anser vidare att MR-programmet ger lite vägledning kring, och inte tillräckligt lyfter, behovet av att omfördela makt i form av mandat och resurser för att förändra maktbalanser och motverka ojämlikhet. Förvaltningen saknar därtill beskrivning av insatser och prioriteringar för att motverka den ekonomiska ojämlikhet som lyfts fram i programmet. I programförslaget läggs istället stort fokus på arbetet med att ta fram metoder för delaktighet och analyser och/eller genomförandet av kompetenshöjande insatser. Förvaltningen delar bilden att ny kunskap och nya metoder blir en viktig del i arbetet men anser samtidigt att det bör förtydligas att eventuell förändring är beroende av vad medarbetare, verksamheter och/eller förvaltningar väljer att göra med den eller dessa. Ny kunskap, metoder eller analyser kan ofta synliggöra, men kommer inte i sig själva att förändra maktbalanser. Det är därför av stor vikt att MR-arbetet inte stannar vid att ta fram den här sortens verktyg och underlag.

Avgränsningar och bakgrund

Förvaltningen anser att MR-programmet som styrdokument behöver vara uttömmande avseende vilka program som det avgränsas till. I programförslaget står det under rubriken *Avgränsningar* (s. 3) att de program som listas är ”några exempel”. Här anser förvaltningen att man bör lista alla program som tangerar MR-programmet men avgränsas i relation till det. Därtill är förvaltningens förhoppning att staden arbetar i en riktning mot att samla alla program som syftar till att förverkliga de mänskliga rättigheterna. Vidare framkommer inte i förslaget om det finns en giltighetstid på MR-programmet eller om det gäller tillsvidare.

Under rubriken *Kommuners uppdrag* (s. 4) görs ett urval av de överenskommelser som definierar de mänskliga rättigheterna som

Sverige har undertecknat. Om dessa är prioriterade till detta program anser förvaltningen att det behövs en motivering till varför just detta urval av överenskommelser har gjorts.

Förvaltningen anser vidare att bakgrunden om levnadsvillkor under rubriken *Skillnader i levnadsvillkor* är viktig att känna till men att siffror snabbt blir föråldrade och att denna problembakgrund utgör en oproportionerligt stor del av programmet. Förslagsvis kortas denna del ner alternativt läggs som bilaga till programmet.

Modellen/trappan

Förvaltningen föreslår ett annat ord än "trappa" för att undvika en förståelse av utvecklingsarbete som linjärt där man blir "klar" med ett steg och därmed kan gå till nästa.

Intersektionalitet och normkritik

Förvaltningen ser vidare att intersektionalitet och normkritik blir särskilt viktiga perspektiv och angreppssätt i arbetet med MR-programmet och de tillhörande handlingsplanerna. Dessa perspektiv lyfts också fram i programförslaget men beskrivningen av dem bör, enligt förvaltningen, utvecklas. I programförslaget lyfts vikten av att utveckla ett arbetssätt *som hjälper verksamheten att fokusera på individer och grupper som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda* och som riskerar lämnas utanför enligt principen i Agenda 2030. I relation till det här hjälper handlingsplanerna till och lyfter fram grupper som marginaliseras (nationella minoriteter, personer med funktionsnedsättning, barn och unga, hbtqi-personer) och/eller maktordningar (kopplat till rasifiering, kön, funktion) som också ska vara i fokus för arbetet. I förvaltningens mening tillför intersektionalitet och normkritik ytterligare viktiga aspekter i arbetet genom att rikta fokus på och förespråka situationsbundna och kontextuella analyser av processer/praktiker *som skapar marginalisering, utestängning, exkludering och/eller ojämställdhet/ojämlikhet*. Intersektionalitet och normkritik kan således bidra till att uppmärksamma *hur* ojämlikhet/diskriminering (åter)skapas och upprätthålls och vad som behöver förändras för att fler ska kunna tillgodose sina rättigheter. De tillhörande handlingsplanerna kan alltså sägas se till att stadens rättighetsarbete fokuserar på, skapar utrymme för och särskilt beaktar de grupper som står längre ifrån sina rättigheter, medan utgångspunkten i ett intersektionellt och normkritiskt perspektiv samtidigt innebär att synliggöra processer, praktiker och begränsande normer i stadens verksamheter som annars riskerar återskapa ojämlikhet, ojämställdhet och/eller fortsätta marginalisera, exkludera eller till och med omöjliggöra olika grupper, begär eller erfarenheter. Det här anser förvaltningen kan förtydligas i MR-programmet.

Intersektionalitet och normkritik kan även bidra till att skapa ett mer sammanhållet rättighetsarbete och motverka nya stuprör.

Social och ekologisk hållbarhet

I programmet anges att tillgången till och åtnjutandet av de mänskliga rättigheterna vidare är beroende av hur staden arbetar med ekologisk hållbarhet. Samtidigt framgår inte i MR-programmet på vilket sätt rättighetsarbetet ska förhålla sig till stadens arbete med rättvis omställning (som är ett nytt mål i stadens nya miljöprogram och klimathandlingsplan). Klimaträttvisa handlar om att synliggöra hur människor drabbas olika hårt av klimatförändringarna. De som bidrar minst till klimatförändringarna drabbas oftast hårdare av dem. De som bidrar minst tillhör också redan marginaliserade grupper, som till exempel barn och unga, äldre, människor som lever i socioekonomisk utsatthet och/eller trångboddhet.

Klimatförändringarna riskerar därmed att förstärka ojämlikhet. Järva är ett område där effekterna av klimatförändringar (som till exempel värmebölja) riskerar slå hårdare till följd av högre andel hushåll som lever i socioekonomisk utsatthet och/eller trångboddhet jämfört med andra delar av staden. För att staden ska kunna bidra till jämlika levnadsvillkor för alla stockholmare anser förvaltningen att det bör göras tydligare kopplingar mellan stadens arbete med rättvis klimatomställning och det rättighetsbaserade arbetet i det nya MR-programmet.

Fokusområde: Kunskap och information

Förvaltningen anser att det i avsnittet om *Kunskap om information* kunde vara värdefullt med exempel på sociala analyser som staden arbetar strukturerat och systematiskt med utöver barnkonsekvensanalyser och jämställdhetsanalyser i enskilda ärenden. Exempelvis socialt värdeskapande analys (SVA) inom stadsutveckling eller annat stadsövergripande analysarbete som kan utgöra viktiga verktyg i MR-arbetet. Den här sortens analys väger in olika delar av hållbarhetsarbetet, både sociala och ekologiska perspektiv. Vidare uppstår inte sällan intressekonflikter mellan sociala, ekologiska och ekonomiska värden i olika delar av planerandet och genomförandet. Förvaltningen föreslår att avsnittet *Kunskap och information* inkluderar en diskussion om hur staden kan hantera, bättre lyfta fram och uppehålla sig vid dessa intressekonflikter för att utveckla nya lösningar snarare än att välja det ena eller det andra. I avsnittet skulle det även kunna hänvisas till stadens intranätssida med rapporter och utredningar inom social hållbarhet. Likaså till det kursutbud som finns inom social hållbarhet på stadens utbildningsplattform.

Fokusområde: Delaktighet och inflytande

Förvaltningen anser att begreppet delaktighet rymmer mer än möjligheten att påverka (genom medborgardialog, medborgarbudget och klagomålshantering som ges som exempel i avsnittet *Delaktighet och inflytande*). Medborgardialoger (och klagomålshantering) utgör enligt förvaltningen en förhållandevis liten del av allt delaktighetsskapande arbete som sker varje dag i olika delar av stadens organisation (och som berörs under fokusområdet ”välfärd och service”). Fokusområdena ”välfärd och service” och ”delaktighet och inflytande” går in i varandra här. Förvaltningen anser därför att det kan förtydligas att man i första hand avser demokratisk delaktighet, det vill säga möjlighet att komma till tals/lämna sin åsikt/vara med och påverka, när man i programmet talar om delaktighet och inflytande.

Förvaltningen noterar också att man i avsnittet *Delaktighet och inflytande* (s. 13) endast nämner barnombudsmannen och inte funktionshindersombudsmannen och äldreombudsmannen. Trots att program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad, till skillnad från *Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning* och *Handlingsplan för äldrevänlig stad* kommer att göras om till handlingsplan och ligga under MR-programmet anser förvaltningen att man i avsnittet även bör komplettera med/nämna övriga ombudsmän för att det ska bli mer enhetligt och sammanhållet. Det här kan också bidra till att synliggöra hur de olika programmen och övergripande funktioner förhåller sig till varandra.

Victoria Callenmark
Stadsdelsdirektör
Järva stadsdelsförvaltning

Jonas Eliasson
Avdelningschef
Järva stadsdelsförvaltning

Bilagor

1. Bilaga – Stockholms stads program för de mänskliga rättigheterna
2. Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande – Stockholms stads program för de mänskliga rättigheterna
3. Följebrev Stockholms stads program för de mänskliga rättigheterna, KS 2023/1159

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Victoria Callenmark, Stadsdelsdirektör	2024-09-06
Jonas Eliasson, Avdelningschef	2024-09-06